Türkiye ve Rusya'da Rekabet Politikası ve Rekabet Hukuku
Competition Policy and Competition Law in Turkey and Russia

Asst. Prof. Dr. Hülya Göktepe (Anadolu University, Turkey)

Abstract

Competition law provides the formation and protection of free competition. Modern market economy is the basis of the principle of free competition. Free competition provides an effective utilization of resources, price goes down, saving to reduce costs, find new technologies and their use in production. Desired markets, although a perfect competition market, because of market failures rather than the ideal situation monopolies, cartels can occur. At this stage, competition policies become important because they provide an efficient resource allocation, and constitutes an important element in raising the level of social welfare. Competition law is state intervention tool in order to establish and maintain free competition in the economy. Competition laws is seen as the constitution of the economy. In Russia, first competition authority was created in 1990 and the Law "On Competiton and Ristriction of Monopolistic Activity on Goods Markets" passed in 1991. After the OECD Peer Rewiew Report on Russia's Competition Policy and Law, competition authority was abolished, new Federal Antimonopoly Service (FAS) established in 2004. Also new competition law passed in 2006. In Turkey, competition law passed in 1994, Turkish Competiton Authority was established in 1997. The aim of this study is to analyze competition law rules is implemented in Turkey and Russia. Also Examples of decisions issued by the Turkish competition authority and FAS Russia will be presented.

1 Giriş

Liberal ekonomik sistemin temeli serbest rekabettir. Serbest rekabet, kaynakların etkin kullanılmasını, fiyatların düşmesini, maliyetleri düşürmek için tasarruf yapılmasını, yeni teknolojilerin bulunmasını ve bunların üretimde kullanılmasını sağlar. Rekabet hukuku serbest rekabetin oluşması ve korunmasını sağlamaktadır. Rekabet kanunları ise, devletin ekonomiye serbest rekabeti kurma ve koruma amacıyla müdahale aracıdır. Rekabet kanunlarında işletmelerin anlaşmalarla, birleşme ve devirlerle veya pazar gücünü kötüye kullanmak suretiyle rekabeti sınırlamaları yasaklanır. Böylece herşeyden önce, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin bir parçası olan fırsat eşitliği ve özgürlüğü sağlanmış olur. Sosyal bakımdan tüketicinin korunması yönünde önemli bir gelişme sağlanır (Aslan, 2006).

Rekabet kanunları bir çeşit ekonomi anayasası olarak görülmektedir. Serbest rekabetçi sistemleri benimseyen tüm ekonomilerde, bu sistemi koruyucu nitelikli rekabet kanunlarına gerek duyulmaktadır (Aslan, 2006). Ekonomi hukuku açısından bakıldığında, rekabet kanunlarının ya da ekonomideki ifadesiyle anti tröst kanunlarının amaçlarının, oligopolcü teşebbüslerin kartel oluşturmalarının ya da birleşerek (tröst) monopol gücü elde etmelerinin veya elde etmeye çalışmalarının engellenmesi olduğu belirtilmektedir. Rekabetin ortadan kalkması sonucu ortaya çıkacak sorunların bertaraf edilmesi, ekonomik sistemin bir rekabet kanunu ile desteklenmesi ve bu kanunu uygulayacak etkin bir rekabet otoritesinin tesis edilmesi ile mümkün olabilecektir (Güven, 2009).

Bu çalışmanın amacı Türkiye ve Rusya'daki rekabet hukuku kurallarını incelemek olduğu için çalışmanın 2. bölümünde Rusya rekabet hukuku 3. bölümünde Türkiye rekabet hukuku kuralları incelenmektedir. Ayrıca çalışmanın içerisinde Türk Rekabet Kurulunun ve Rus Rekabet Otoritesinin (FAS) kararlarından örneklere yer verilmektedir.

2 Rusya Federasyonu Rekabet Politikası ve Rekabet Hukuku

Rusya Federasyonu 11 saat dilimini kapsayan dünyadaki en büyük ülkedir. Sovyetler Birliğinin çökmesini takiben 1988 yılında Rusya Federasyonu ilk Sovyet Cumhuriyeti olmuş ve bağımsızlığını açıklamıştır. Bu durum Moskova tarafından 1991 yılında tanınmıştır. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra Rusya ekonomisinde bir çöküş yaşanmıştır. Develüasyon olmuş, borç ödemede yetersizlik ve banka iflasları ortaya çıkmıştır. Yapılan reformlar ile Rusya'nın ticarette rekabet edebilirliği artmış ve gayrisafi milli hasılada artış görülmüştür. 2002-2003 yıllarında büyüme kuvvetlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliğinin katkılarıyla Rusya'nın pazar ekonomisine geçişi sağlanmıştır.

2.1 Rusya Rekabet Hukuku Tarihi

Rusya'da önce rekabet otoritesi kurulmuş sonra rekabet kanunu kabul edilmiştir. İlk Rusya Rekabet Otoritesi 1990 yılında kurulmuştur, adı Yeni Ekonomik Yapıyı ve Tekel Karşıtı Politikayı Destekleme Bakanlığıdır (Devlet Komitesi) (kısaca MAP olarak anılmaktadır). İlk rekabet kanunu ise 1991 yılında çıkarılmıştır. Adı "Ürün Pazarlarında Tekelci Faaliyetlerin Kısıtlanması ve Rekabet Üzerine Kanun" 'dur. 1993 Anayasasında ve diğer temel yasalarda da örneğin 1994 Medeni Kanununda rekabete destek veren ifadelere yer verilmiştir.

2003 yılında OECD, Rusya'nın rekabet hukuku ve politikasındaki on yıllık deneyimini detaylı olarak değerlendirmeye almıştır. Değerlendirme raporu sonuçlarına göre rekabetin yasal olarak düzenlenmesi ve kanunlardaki rekabeti destekleyen kuvvetli açıklamalara rağmen iç pazarlarda rekabetin yaratılması ve korunması Rusya'nın öncelikli politikası değildi. Rekabet otoritesinin geniş sorumlulukları vardı. Otorite pazarlardan, kamu çıkarının ve zayıf tarafların korunmasından sorumlu olduğu kadar tüketicinin korunmasından, reklam düzenlemelerinden, emtia alım satımının gözetiminden, küçük işletmelerin korunmasından da sorumluydu. Oysa bu alanların her biri farklı prosedür ve işlemler gerektirmekte ve kurumun etkinliğini azaltmaktaydı. Ayrıca 1991 yılında çıkarılan Rekabet Kanunu çoğu rekabet ihlallerinde nispeten hafif yaptırımlar içermekteydi, ya çok azdı yada caydırıcı etkisi yoktu. Bireyleri cezalandırmak ya da doğrudan para cezası uygulamak yerine iptal, durdurma gibi yaptırımlar tercih edilmekteydi. Kanun ceza yaptırımları içermesine rağmen bunlar hiç uygulanmıyordu. Bu durum problemlere sebep olmakta ve rekabet hukuku ile ilgili adalet endişelerini arttırmaktaydı. Yeni kuralların konulmasında da isteksizlik yaratmaktaydı. Sonuç olarak geniş sorumluluklar ve uygulanabilir yaptırımların yokluğu rekabet hukuku uygulamalarını önemli ölçüde sınırlamaktaydı. Rekabet Otoritesinin soruşturma gücü ile ilgili de eksiklikler vardı, prosedür çok ağırdı, soruşturmalarda tanıklık etmek için zorlayamıyordu.

OECD'nin değerlendirme raporundan sonra Rusya Hükümeti yürütme organlarının temel olarak yeniden yapılanmasını sağlamıştır, bunlara yeni rekabet otoritesinin oluşturulması da dahildir. 2004 yılında Rusya Federasyonu Başkanının "Federal Yürütme Organlarının Sistemi ve Yapısı Hakkındaki Kararnamesi" ile Yeni Ekonomik Yapıyı ve Tekel Karşıtı Politikayı Destekleme Bakanlığı feshedilmiştir. Bunun yerine Federal Tekel Karşıtı Kurum (Federal Antimonopoly Service-FAS) kurulmuştur. Feshedilen Bakanlığın görevleri bu kuruma devredilmiştir, fakat küçük işletmelerin desteklenmesi ve tüketici haklarının korunması görevleri bunun dışında tutulmuştur. Yeni rekabet kanunu çalışmaları da başlatılmıştır.

2006 yılında yeni rekabet kanunu kabul edilmiştir.

2.2 Rusya Rekabet Kanunu Sistemi ve Uygulanması

16 Haziran 2006 tarihli ve 135-FZ numaralı Rekabetin Korunması Hakkında Federal Kanun (kısaca Rekabet Kanunu), 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile birlikte daha önce yürürlükte olan 22 Mart 1991 tarih ve 948-1 numaralı Ürün Pazarlarında Tekelci Faaliyetlerin Yasaklanması ve Rekabet Üzerine Kanun, 23 Haziran 1999 tarih ve 117-FZ numaralı Finansal Hizmet Pazarında Rekabetin Korunması Üzerine Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece daha önce genel kanun ve finansal hizmetler sektöründe uygulanan kanun olmak üzere rekabet ile ilgili iki kanun, tek bir rekabet kanunu haline getirilmiştir. 2006 tarihli Rekabet Kanununda 2011 yılında değişiklik yapılmıştır.

Kanunun konusu ve amaçları; rekabeti korumak için yasal ve organizasyonel temeli oluşturmak, tekelci faaliyetlerin ve haksız rekabetin kısıtlanması ve önlenmesi, federal yönetici otoriteler, kamu otoriteleri, yerel otoriteler, Rusya Merkez Bankası tarafından rekabeti önleyen, kısıtlayan, ortadan kaldıran faaliyetlerin kısıtlanması ve önlenmesidir. Rekabet kanunu ekonomideki bütün sektörlerde uygulanmaktadır, sektör ayrımı yoktur.

Rekabet Kanunu, Rusya tüzel kişileri, yabancı tüzel kişiler, organizasyonlar, federal yönetici otoriteler, yerel otoriteler, diğer organizasyonlar, gerçek kişiler, bireysel teşebbüslerin dahil olduğu haksız rekabet ve tekelci faaliyetlerin kısıtlanması ve önlenmesi de dahil rekabetin korunması ile bağlantılı ilişkilere uygulanmaktadır. Federal kanunun maddeleri, Rus ve yabancı kişiler ya da Rusya federasyonu dışındaki kuruluşlar arasındaki Rusya federasyonundaki rekabeti etkileyen anlaşmalara da uygulanır.

Rekabet kanunu Rus ve yabancı şirketler arasında yapılan bütün anlaşmalara ve faaliyetlere uygulanır. Rusya dışında yapılsa bile eğer bu anlaşma Rusya Federasyonu sınırları içinde rekabeti etkiliyorsa bu anlaşmaya da uygulanır. Rus rekabet otoritesi bu anlaşmaları değerlendirmek ve Rusya içindeki rekabet üzerinde bir etkisi olup olmadığına karar vermekle yükümlüdür.

Rekabet Kanununun 14. maddesinde haksız rekabete değinilmektedir. Kanuna göre haksız rekabet, ekononik teşebbüslerin işletme faaliyetlerini yerine getirirken Rusya federasyonu yasalarına, iş geleneklerine, saygınlık, akılcılık ve eşitliğe aykırı olarak, rakiplerinin ekonomik olarak zarar görmesine ve iş itibarlarının zarar görmesine sebep olup bundan fayda sağlamayı amaçlamasıdır. Haksız rekabete izin verilmemekte ve haksız rekabet halleri şöyle sıralanmaktadır:1. Ekonomik zarara sebep olan ya da iş itibarının zarar görmesine sebep olan yanlış, hatalı, çarpıtılmış bilginin yayılması, 2. Malın niteliği, niceliği, tüketim özellikleri, üretim yeri, yöntemi, doğası ile ilgili ya da üretici ile ilgili olarak yanlış beyanda bulunulması, 3. Rakibinin sattığı ve ürettiği ürünler ile kendi sattığı ve ürettiği ürünlerin yanlış karşılaştırılması, 4. Bir malın dolaşıma girişi, satışı, değişimi sırasında fikri mülkiyetle ilgili yasadışı kullanımı, 5. Kanunlarla korunan sırların yasa dışı olarak elde edilmesi, kullanılması, bilginin açıklanması.

Rekabet Kanununun 19.maddesinde bazı faaliyetlerin yerine getirilmesinde devlet kurumlarına öncelik verileceği düzenlenmiştir. Bu maddenin başlığı devlet ve belediye tercihleri olarak geçmektedir. Buna göre Rusya sınırları içindeki yetkili otorileteler, federal yönetici otoriteler, yerel otoriteler ya da diğer acentalar veya kuruluşların yasal faaliyetleri temelinde, devlet ve belediye tercihleri yapılabilir. Bu tercihlerin özellikle şu

amaçlar için yapılabileceği belirtilmektedir: kuzey ve kuzeye yakın bölgelerde yaşayan nüfusun yaşamsal faaliyetlerini güvence altına almak, eğitim ve bilimin ilermesini sağlamak, araştırma projelerini yapmak, çevreyi korumak, kültürel mirası korumak (tarihsel anıtları ve kültürü), kullanmak, yaygınlaştırmak, sanat ve kültürü geliştirmek, kültürel değerleri korumak, spor ve fiziksel kültürü geliştirmek, ulusal savunma ve güvenliği temin etmek, tarımsal ürünleri üretmek, sosyal güvenlik hizmetlerini sağlamak, iş güvenliğini sağlamak, vatandaşın sağlığını korumak, küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek. Belirtilen bu amaçlar dışında devlet ve belediye tercihleri yasaklanmıştır.

Rekabet Kanununa göre, rekabetin kısıtlanması işaretleri şunlardır: ürün piyasasında ekonomik teşebbüslerin sayısının azalması, pazardaki genel koşullarda ortaya çıkan değişikliklerle bağlantılı olmayan artan ve azalan fiyatlar, ürün pazarında bağımsız davranabilecek, aynı grubun üyesi olmayan ekonomik teşebbüslerin reddedilmesi, ekononik teşebbüsler arasında yapılan anlaşma ile ürün pazarında ürünün dolaşımının genel koşullarının tanımlanması ya da diğer kişi tarafından zorlayıcı koşulların ileri sürülmesi, ekonomik teşebbüsler tarafından ürün pazarında koordinasyon faaliyetlerinde bulunulması, birkaç ekonomik teşebbüsün birlikte ürün dolaşımının genel koşullarını etkilenmesi

Tekelci faaliyet, tekel karşıtı düzenlemeler tarafından yasaklanan anlaşmalar ve uyumlu eylemler ya da tekelci faaliyet olarak tanımlanan diğer faaliyetler ile hakim durumda olan grubun veya ekonomik teşebbüsün bunu kötüye kullanması olarak tanımlanmaktadır.

Rekabet Kanununun uygulanmasından Rus Rekabet Otoritesi (Federal Antimonopoly Service-FAS) sorumludur. FAS'ın başlıca görevleri şunlardır: 1) tekel karşıtı yasaların gözetilmesi ile ilgili olarak ekonomik teşebbüsler, gerçek kişiler, federal yönetici otoriteler, kamu otoriteleri, yerel otoriteler, diğer kuruluşlar, kamu bütçe dışı fonlar üzerinde devlet kontrolünü sağlamak; 2) tekel karşıtı yasaların ihlallerini durdurmak, ihlallerin durdurulması için önlemler almak, bu ihlalleri incelemeye almak; 3) tekelci faaliyetleri, haksız rekabeti, diğer ihlalleri önlemek 4) toprak, maden kaynakları, su ve diğer doğal kaynaklar ile ilgili ekonomik yoğunlaşmalar üzerinde devlet kontrolünü uygulamak.

FAS ve onun bölgesel ofisleri rekabet kanununun ihlali durumunda Rekabet Kanununu ve İdare Kanunundaki (30 Aralık 2001 tarih ve 195-FZ numaralı Rusya Federasyonu İdari Suçlar Kanunu) kartel yasaklamalarıyla ilgili maddeleri uygulamaktadır. Ihlal aynı zamanda suç olarak kabul ediliyorsa bu durumda araştırma İçişleri Bakanlığı (Ministry of Internal Affairs, kısaca MIA) tarafından, Ceza Kanunu (13 Haziran 1996 tarih ve 63-FZ numaralı Rusya Federasyonu Ceza Kanunu) ve Ceza Usulü Kanunu'na (18 Aralık 2001 tarih ve 174-FZ numaralı Ceza usulü kanunu) göre yapılmaktadır. Buna göre FAS'ın sadece idari soruşturma gücü vardır, ceza soruşturma gücü ise MIA'ya verilmiştir. Genellikle Rekabet Kanunu ihlali FAS tarafından tespit edilir ve kartel dosyası kapatılır. Otorite dosya belgelerini ceza sürecinin başlatılması için MIA'ya gönderir. MIA sadece ciddi ve karmaşık dolandırıcılıklarla ilgili kartel durumlarında ceza soruşturması yapar. Bunu yaparken FAS ile işbirliği yapabilir. MIA, ceza işlemlerini Ceza Usulü Kanunu ve Kolluk İşlemleri Kanununa göre yürütür. FAS soruşturmayı kendi insiyatifi ile açar. Soruşturma için diğer devlet ve belediye otoriteleri, bireyler, tüzel kişiler, kitlesel medya kaynaklarından alınan bilgiler ve FAS'ın kendi soruşturma sonuçları ya da kartel kanıtlarının tespiti sonuçları esas olarak alınır. FAS soruşturma açıp açmayı düşünür ve FAS tarafından rekabet ihlali bilgisinin alınmasını takip eden bir ay içinde soruşturma açılır. Eğer ilave bilgiye ihtiyaç varsa su süre üç aya uzayabilir. Soruşturma ile ilgili temel kurallar Rekabet kanunu 24 ve 26 maddeleri arasında bulunmaktadır. Olağandışı durumlarda, FAS tarafından yapılan soruşturmaya savcılık kurumları da dahil olmaktadır.

Her bir rekabet ihlalinin incelenmesi için FAS bir komisyon kurar. Komisyon FAS yetkililerinden oluşur. Otoritenin başkanı, yapısal birim başkanı ya da başkan yardımcısı komisyonun başkanı olabilir. Komisyon üye sayısı en az üç olmalıdır. Bankacılık hizmetleri pazarında kredi kuruluşlarının rekabet ihlallerinin incelenmesinde Rusya Merkez Bankasından temsilciler de komisyona katılır ve temsilciler üyelerin yarısını oluşturur. Komisyon tarafından düzenlenen duruşma sırasında, teşebbüs ve ilgili tarafların yazılı ve sözlü açıklamalar göndermek hakkı vardır. Komisyon davanın başlamasından itibaren üç ay içinde üyelerin basit çoğunluğu ile nihai kararını verir, bu dönem altı aya kadar uzatılabilir. Komisyon uyarı verir, iptal eder, kararlar verir ve tespitler yapar. Komisyon kararına karşı üç ay içinde tahkim (ticari) mahkemesinde temyiz davası açılabilmektedir.

Rekabet Kanunu 41.maddeye göre zamanaşımı süresi rekabet kanunu ile ilgili davalarda rekabetin ihlalinin belirlenmesi tarihinden itibaren üç yıldır. Ceza kanununa göre sure suçun işlendiği tarihten itibaren on yıldır.

FAS kartel oluşturma ya da kartele katılıma para cezası uygulayabilir. Bu para cezasının miktarı ihlalin olduğu pazarda malın satışından şirketin elde ettiği gelir payına bağlıdır. Gelirin belli bir oranı para cezası olarak belirlenir. Oran, duruma göre yüzde 10'dan yüzde 50'ye değişir, fakat para cezasının miktarı 100.000 rubleden az olamaz. FAS kimya, ilaç, cenaze hizmetleri, enerji ürünleri, gıda ürünleri, hava taşımacılığı ve sigorta pazarının da dahil olduğu finansal hizmetler pazarlarında rekabet konusunda çok özen göstermektedir.

Şirket yetkilileri de hem idari hem cezai sorumluluğa sahiptir. Kartel oluşturma veya kartele katılma durumunda 20.000 den 50.000 rubleye kadar idari para cezası ya da üç yıla kadar yetkisizleştirme cezası verilebilmektedir. Aynı suç için ceza sorumluluğunun sonucu ya 1 milyon rubleye kadar para cezası ya da beş

yıla kadar hapis cezası, birden üç yıla kadar yetkisizleştirme cezasıdır. Bazı nitelikli suçlar daha ağır cezai sorumluluk ile cezalandırılabilir. Yetkisizleştirme demek bu kişilerin bir tüzel kişinin yöneticisi, yönetim kurulu üyesi olmasının, yönetim ile ilgili işletme faaliyetlerini yapmasının yasaklanmasıdır.

2.3 Hakim Durum ve Hakim Durumun Kötüye Kullanılması

Rekabet Kanunu once hakim durumu ayrıntılı bir şekilde tanımlamış ondan sonra hakim durumun kötüye kullanılması hallerine örnekler vermiştir. Rekabet Kanununa göre hakim durum, bir veya birkaç ekonomik teşebbüsün belirli emtia pazarında, emtia pazarındaki genel koşulları etkileyebilecek kararı alabilmesi ya da diğer ekonomik teşebbüsleri bu pazarın dışına itebilmesi ya da diğer ekonomik kuruluşların bu pazara erişimini engelleyebilmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Finansal kuruluşlar hariç pazar payı yüzde elliyi aşan teşebbüsler hakim durumda kabul edilmektedir. Yeni rakipler pazara giremiyorsa ve rakiplerin payları ile karşılaştırıldığında teşebbüsün payı önemliyse pazar payı yüzde ellinin altında olsa bile bu teşebbüslerde hakim durumda kabul edilmektedir. Ekonomik teşebbüsün (finansal kuruluşlar hariç) pazar payı yüzde otuzbeşi aşmıyorsa hakim durumda olmadığı kabul edilmektedir.

Rekabet Kanunu belli ürünlerin pazarında pazar payı yüzde 35 den az olan teşebbüsleri de bazı durumlarda hakim durumda kabul etmektedir. Bu durumlar şöyle sıralanmaktadır: 1.Ekonomik teşebbüs mal fiyatlarını belirliyorsa ve malın dolaşımını etkileyen kararlar alıyorsa, 2.Yeni rakiplerin ilgili pazara girişini özellikle ekonomik, teknolojik, idari ve diğer kısıtlamalarla zorlaştırıyorsa, 3. Ekonomik teşebbüs tarafından satılan veya satın alınan mallar tüketimde başka mallarla ikame edilemiyorsa (buna endüstriyel amaçlarla kullanımda dahil), yani malın talep esnekliği yoksa, 4. Malların değişen fiyatı talepte uygun bir azalmaya sebep oluyorsa.

Birden fazla ekonomik teşebbüs de belli koşulların oluşması durumunda birlikte hakim durumda kabul edilebilir. Bu koşullar şunlardır: a.en fazla üç ekonomik teşebbüsün toplam payının yüzde elliyi aşması, bunların herbirinin paylarının pazardaki diğer ekonomik teşebbüslerin paylarını aşması, en fazla beş ekonomik teşebbüsün toplam payının yüzde yetmişi aşması, bunların herbirinin paylarının diğer ekonomik teşebbüslerin paylarını aşması, (bu madde yukarıda bahsedilen ekonomik teşebbüslerin en az birinin payı yüzde sekizden daha azsa uygulanmaz) b. en az bir yıl, bu ekonomik teşebbüslerin paylarının büyüklüğünün aynı kalması yada pazara yeni rakipler girsede önemsiz değişiklikler olması, c. ekonomik teşebbüs tarafından satılan ya da satın alınan emtianın, tüketim sürecinde başka bir emtia ile ikame edilememesi (buna üretim amacı için tüketimde dahildir).

Ekonomik teşebbüs mahkemeye gidilmeden once hakim durumda olmadığını kanıtlama hakkına sahiptir. Doğal tekele konu olan ekonomik teşebbüsün durumu hakim durum olarak tanımlanır.

Finansal kuruluşların (kredi kuruluşları hariç) hakim durumda olduğunu tespit eden koşullar Rusya hükümeti tarafından Federal kanundaki kısıtlamalar göz önüne alınarak tanımlanır. Kredi kuruluşlarının hakim durumda olduğunu tespit eden koşullar ise Rusya Merkez Bankası ile Rusya hükümeti tarafından belirlenir. Işletme ortaklıkları durumunda, pazar payları sadece Rusya'da yüzde onu aşmıyorsa ya da diğer mallarla birlikte emtia pazarında payları yüzde yirmiyi aşmıyorsa hakim durumda olmadıkları kabul edilir.

Kanunun 6. Maddesi tekelci yüksek fiyatlamayı düzenlemektedir. Tekelci yüksek fiyatlama hakim durumdaki teşebbüs tarafından yapılmaktadır. Eğer fiyat, malın üretim, dağıtım maliyetleri ve kar toplamını aşıyorsa ya da pazarda rekabetçi koşullara oluşan fiyatı aşıyorsa tekelci yüksek fiyatlamadan söz edilir. Fiyatta artışla birlikte şu koşulların ortaya çıkması da aranmaktadır: a) üretim ve dağıtım için gerekli masraflar aynı kalıyorsa ya da değişiklik fiyat değişikliği ile uyuşmuyorsa b) satıcı ve alıcılar değişmiyorsa ve değişiklik önemli değilse c) pazarda malın dolaşımı koşulları devlet düzenlemeleri, vergi ve tarife düzenlemeleri dahil aynı kalıyorsa ya da değişiklikler fiyat değişimi ile orantısızsa.

Kanunun 7.maddesi tekelci düşük fiyatlamayı düzenlemektedir. Tekelci düşük fiyatlama hakim durumdaki ekonomik teşebbüs tarafından belirlenen fiyatın malın üretim ve dağıtım maliyetleri ve kar toplamının altında kalmasıdır ya da pazarda rekabetçi koşullara göre oluşan fiyatın altında kalmasıdır. Önceden belirlenen fiyattaki azalma ile birlikte aşağıdaki koşullar oluşuyorsa tekelci düşük fiyatlamadan söz edilir. Bu koşullar: a) üretim ve dağıtım için gerekli olan masraflar aynı kalıyorsa ya da değişiklik fiyat değişikliği ile uyuşmuyorsa, b) satıcı ve alıcılar değişmiyorsa ya da değişiklik önemsizse, c) malın dolaşımı koşulları aynı kalıyorsa ya da değişiklik fiyat değişikliği ile aynı oranda değilse.

Rekabet Kanununa göre hakim durumda olan bir teşebbüsün, rekabeti önleyen, sınırlayan, ortadan kaldıran faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu faaliyetlere örnek olarak şunlar sayılmıştır: 1) Tekelci yüksek ya da tekelci düşük fiyatlama yapılması ve buna devam edilmesi; 2) Malların dolaşımdan çekilmesi böylece malın fiyatında artış olmasına sebep olunması; 3) Sözleşmenin konusuyla bağlantılı olmayan sözleşme koşullarının zorla uygulanması; 4) Ekonomik ya da teknolojik olarak haksız bir şekilde malın üretiminin azaltılması veya kesilmesi. Eğer malın talebi varsa yada sipariş veriliyorsa ve karlı bir ürün olma olasılığı varsa. Aynı zamanda bu azaltma ve kesme doğrudan kanunlara göre ve yetkili otoritelere göre sağlanmıyorsa; 5) Haksız olarak alıcı (müşteri) ile sözleşme yapmanın reddedilmesi; 6) Haksız olarak aynı mallar için farklı fiyatlar (tarifeler) uygulanması; 7) Finansal kuruluşlar tarafından haksız bir şekilde finansal hizmetlerin yüksek ya da düşük fiyatla belirlenmesi; 8) Ayrımcı koşullar yaratılması; 9) Diğer ekonomik teşebbüslerin pazara girişlerine engel olunması

ya da pazardan ayrılmasının sağlanması; 10) Yasal düzenlemelere göre oluşturulan fiyat prosedürünün ihlali; 11) Elektrik enerjisi toptan ve perakende pazarında fiyatlar üzerinde manipülasyon yapılması

Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Ile Ilgili Karar Örnekleri

Telekomünikasyon pazarı: FAS Rusya ve Kazakistan Rekabet Otoritesi, OJSC MTS, OJSC VympelCom, OJSC MegaFon (Rusya Federasyanu) ve "GSM Kazakhstan" Ltd, "Kar-Tel" Ltd, "Mobile Telecom-Service" Ltd (Kazakistan Cumhuriyeti) isimli mobil operatorlerle ilgili, tekelci yüksek fiyat uygulamalarına yönelik ortak bir soruşturma yaptılar. Üç büyükler olarak adlandırılan Rus şirketleri rekabet ihlali yaptıklarını kabul ettiler ve bu şirketlere 38 milyon ruble (1,2 milyon US Doları) para cezası verildi. FAS Rusya üç büyük operatörün tekelci yüksek fiyat tespit ettiğini ve hesaplamalardaki değişikleri abonelerine haber vermeksizin haksız sözleşme şartları uyguladıklarını belirledi. Üstelik operatörler Rusyaya gelen konuklara verilen hizmetlerde aşırı kar kazanmayı temin etmeye yönelik karşılıklı anlaşmalarla tekelci yüksek fiyatlar uyguluyorlardı. Soruşturmanın sonucunda şirketler Bağımsız devletler topluluğunu oluşturan ülkelerde sunulan hizmetler için önemli ölçüde fiyatlarını azalttılar. Ayrıca Rus ve Kazakistan operatörleri Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerindeki operatörlere tarifelerin azaltılması teklifi gönderdiler ve bu teklif yüzde 70 kabul edildi. Ayrımcı olmayan koşulların kabul edilmesini reddeden operatörler hakkında Bağımsız Devletler Topluluğunu oluşturan ülkelerdeki rekabet otoritelerine bilgi gönderidli.

Havaalanı hizmetleri pazarı: 2010 yılında FAS Rusya bazı Rus şehirlerindeki birkaç havaalanına karşı hakim durumun kötüye kullanılması ile ilgili olarak soruşturma başlattı. Toplam olarak 10 milyon ruble (333000 US Doları) para cezası uygulandı. Ihlal, jet yakıt hizmeti veren havaalanları ve ekonomik teşebbüslerin hava taşıyıcılarının bu havaalanlarında kendi yakıtlarını depolamasına karşı çıkmasıydı. FAS Rusya, OJSC"Aeroflot-Russian airlines"şirketinin iddiaları ile bu soruşturmayı başlattı. Şirket ilgili havaalanları ve ekonomik teşebbüslerin havaalanlarında önerilenden daha düşük maliyetle elde edilebilecek olan kendi jet yakıtlarını sağlamalarına izin verilmesini istedi, fakat havaalanları bunu reddetti. İlgili havaalanları ve ekonomik teşebbüsler yerel jet yakıt pazarında hakim durumda olduğundan onların faaliyetlerinin jet yakıt pazarında rekabetin sınırlanmasına sebep olduğuna karar verildi. Yargısal işlemler FAS Rusya kararını destekledi böylece havaalanlarında jet yakıt hizmetlerinin girişinin temin edilmesi ile ilgili başarılı bir uygulama yapılmış oldu.

Gübre üretimi Pazarı: Şirkete karşı soruşturma FAS Rusya tarafından OJSC "Voskresenski NIYiF" şirketinin başvurusu ile 2008 yılında başladı. İddia OJSC "Voskresenskie fertilizers"şirketinin haksız olarak fosforik asit satmadığı ve ekonomik çıkarları ihlal ettiği idi. Şirkete fosforik asit pazarında hakim durumunu kötüye kullandığı için yaklaşık 1,5 milyon ruble (50000 US Doları) para cezası verildi. Eylül 2010'da üst Tahkim Mahkemesi FAS'ın kararını onayladı ve şirkete idari sorumluluk getirdi.

2.4 Teşebbüsler Arası Rekabeti Kısıtlayıcı Anlaşmalar ve Uyumlu Eylemler

Rakip teşebbüsler arasında anlaşmalar kartel olarak kabul edilmekte ve bu anlaşmalar yasaklanmaktadır. Rekabeti sınırlama amacı olan bu anlaşmalardan örnekler de verilmiştir. Bunlar: fiyatı (tarifeyi) , indirimleri, ek fiyatları belirleme anlaşmaları; rekabete açık ihale sırasında fiyatların artırılması, azaltılması, muhafaza edilmesi anlaşmaları; pazarın, mal ve hizmetlerin satış ve alış hacminin bölünmesi ya da satıcıların veya alıcıların sıralanması anlaşmaları;malların üretiminin azaltılması veya sona erdirilmesi anlaşmaları; belli satıcı veya alıcılar ile sözleşme yapmanın reddedilmesi anlaşmaları.

Teşebbüsler arasında malların fiyatlarının belirlenmesine sebep olan, rakibin malını satmamasına zorlayan dikey anlaşmalar yasaktır. Eğer teşebbüslerin pazar payı yüzde yirmiyi aşmıyorsa dikey anlaşmalara izin verilmektedir (finansal kuruluşlar arasındaki dikey anlaşmalar hariç)

Teşebbüsler arası uyumlu eylemlerde yasaklanmıştır. Eğer bu uyumlu eylemler; fiyatların indirimlerin, ek ücretlerin belirlenmesini sağlıyorsa, ihalede fiyatın artmasını azalmasını, devamını sağlıyorsa, pazarları, mal ve hizmetlerin satış ve alış hacmini bölüyorsa, malların üretimini azaltıyorsa ve sona erdiryorsa, belli satıcılar ve alıcılarla sözleşme yapmayı reddediyorsa yasaktır. Elektrik enerjisinin toptan ve perakende pazarında, ticari altyapı organizasyonlarında, teknolojik altyatırım organizasyonlarında, iletişim organizasyonlarında teşebbüsler arası uyumlu eylemler yasaklanmıştır.

Rekabeti kısıtlayan anlaşmalar, uyumlu eylemler ve işlemlere bazı durumlarda muafiyet verilebilir. Eğer bu anlaşmalar, uyumlu eylemler ve işlemler, malın iyileştirilmesini, malın satışının ya da teknik, ekonomik ilerlemesinin teşvik edilmesini, dünya pazarında Rusya'nın rekabet kapasitesinin arttırılmasını sağlıyorsa, teşebbüslere göre tüketiciler bundan daha fazla fayda sağlıyorsa, bunlar yasaklama kapsamı dışında tutulmaktadır.

Kanunun 15. Maddesine göre; federal yönetici otoriteler, kamu otoriteleri, yerel otoriteler ve diğer kamu kurumlarının rekabet ihlalleri de yasaktır. Madde 16 'ya göre de bu otoritelerin rekabeti kısıtlayıcı anlaşmaları ve uyumlu eylemleri yasaklanmıştır.

Rekabeti Kısıtlayıcı Anlaşmalarla ilgili Karar Örnekleri

Kömür Santrali Pazarı: Aralık 2010'da FAS Rusya, OJSC "SUEK", OJSC "Russian coal" and CJSC "Stroyservice" şirketlerinin rekabeti ihlal ettiklerine karar verdi. Şirketler kömür santrali pazarında pazarı bölen

ve fiyat belirlemeyi amaçlayan bu yüzden rekabeti kısıtlayan anlaşma yapmışlardı. Kömür santrali pazarındaki bu anlaşma nedeniyle Rusya İçişleri Bakanlığı'da OJSC "SUEK" ve kartel anlaşmasının diğer taraflarının yetkilileri ile ilgili Ceza Kanununun 178.maddesine göre ceza davası başlattı. OJSC "SUEK", OJSC "Russian coal" and CJSC "Stroyservice" şirketleri tarafından bu anlaşma nedeniyle elde edilen kar 100 milyon rubleyi aşıyordu. Kartelle ilgili kanıtlar ilk defa FAS Rusya ve İçişleri Bakanlığı (polis) tarafından birlikte toplandı. FAS Rusya'nın soruşturmadan elde ettiği sonuçlar ceza davası için İçişleri Bakanlığına gönderildi.

Kimya Endüstrisi: Aralık 2010'da FAS Rusya, OJSC "Uralkali", OJSC "Silvinit" and "Mineral Trading" Ltd şirketlerinin rekabeti ihlal eden anlaşma yaptıklarını kabul etti. Şirketler arasındaki anlaşma rekabet kanunu tarafından yasaklanan dikey anlaşmaydı. Bu anlaşma potasyum klorür üzerinde tekrar satış fiyatının belirlenmesine sebep olan bir anlaşmaydı. FAS Rusya'nın bu şirketlerle ilgili kararı pazarın devamlılığı, rekabetin geliştirmesi ve sonuç olarak ulusal gıda güvenliğinin sağlanmasını amaçlıyordu. Nisan 2010 tarihinde FAS bu şirketlere yaklaşık 264 milyon ruble (8,8 milyon US Doları) para cezası uyguladı. Ağustos 2010 tarihinde Tahkim Mahkemesi bu kararı onayladı.

2.5 Ekonomik Yoğunlaşmalar (Birleşme ve Devralmalar)

Ekonomik yoğunlaşmalar üzerinde devlet kontrolü Kanunun 7. Bölümünde yer almaktadır. Kanunun 26 (1). Maddesi devlet kontrolüne tabi işlemleri düzenlemektedir. Bu bölüme göre, Rus finansal kurumlarının, maddi ve maddi olmayan varlıkları Rusya Federasyonunda yer alan ticari ve ticari olmayan Rus kuruluşlarının ve Rusyaya mal satan yabancı kişi ve kuruluşların birleşme ve devralma işlemleri, işlemin yapıldığı yıl bir milyar ruble'nin üzerinde ise devlet kontrolüne tabidir. Şu işlemler sadece tekel karşıtı (rekabet otoritesinin) kurumun izniyle yapılabilir: 1. en son bilançoya göre toplam varlıklarının değeri yedi milyar rubleyi aşan ya da birleşmeden önceki takvim yılında malların satışından elde edilen toplam gelirleri on milyar rubleyi aşan ticari kuruluşların birleşmesi (finansal kuruluşlar hariç), 2. en son bilançoya göre varlıklarının toplam değeri 7 milyar Ruble'yi aşan ya da katılmadan önceki takvim yılında satıştan elde edilen toplam gelirleri on milyar rubleyi aşan bir veya birkaç ticari kuruluşun diğer ticari kuruluşlara katılması (finansal kuruluşlar hariç) 3. son bilançayo göre varlıklarının toplam değeri Rusya hükümeti tarafından belirlenen miktarı aşan finansal kuruluşların birleşmesi ya da bir veya birkaç finansal kuruluşa katılması (finansal kuruluşların birleşme veya konsolidasyonu durumunda, bu miktar Rusya Federasyonu Merkez Bankası ile koordineli olarak Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından belirlenir)

Birleşme ve devralmalarla ilgili karar örnekleri

Birleşme ve devralmanın rekabet kanununa aykırı olmadığına dair menfi tespit verilmesi: 2010 yılında FAS Rusya süt ve süt ürünleri pazarında satış, üretim ve satın alma üzerine birbiriyle bağlantılı üç işlemi onayladı. Üç işlem süt ve süt ürünleri üretimi ve satışının birleşmesini amaçlıyordu. DANONE'nin de dahil olduğu grup, UNIMİLK'e ait olan diğer grup ile ortak girişim kurmak üzere bir karar vermişlerdi. FAS Rusya belli koşullarla DANON-UNIMILK ortak girişimine izin verdi. Bu koşullar süt ve süt ürünlerinin satışı, üretimi ve satın alınmasında rekabetin devamlılılığının sağlanmasını amaçlıyordu. FAS'a göre UNIMILK grup bazı bölgelerde özellikle süt satın alınan pazarlarda yüksek pazar potansiyeline sahipti. DANONE şirketi aynı zamanda süt ve süt ürünleri pazarında UNIMILK şirketinin dışındaki bölgelerde faaliyet gösteriyordu. Pazar araştırma verilerine göre, Pazar bölümlemesi temelinde işlem, bazı Pazar bölümleri ile ilgili olarak süt ve süt ürünlerinin satışı, üretimi ve satın alınmasında belli bölgelerde hakim durumun yaratılmasına sebep olabilirdi. FAS Rusya şu şartla izin verdi. Danone-Unimilk ortak girişimi, süt ve süt ürünlerinin alış fiyatları, satış fiyatları ve bazı diğer koşulların yerine getirildiği ile ilgili olarak FAS Rusya'yı üç ayda bir bilgilendirmelidir.

Birleşmenin reddedilmesi: 2010 yılında FAS Rusya tarafından, OJSC "Ural mining and smelting"şirketinin LLC "Shatravan Holdings Limited"şirketine ait payların yüzde 100'ünü devralması ile ilgili bildirimi reddedilmiştir. Verilerin incelenmesi üzerine FAS Rusya bu işlemin tamamlanması ile OJSC'nin pazar payının bakır ve bronz pazarında yüzde 35'den daha büyük olacağı, nikel pazarında ise yüzde 50'den daha büyük olacağına karar vermiştir. Böylece FAS bu bildirimi reddeden bir karar vermiştir. Pazar payının yüzde 35 olması FAS Rusyanın birleşmeye izin vermemesi için asıl sebep değildir bildirilen işlem ile rekabet üzerinde olumsuz bir etki olacağı belirtilmiştir.

3 Türk Rekabet Hukuku

1970'li yıllardan itibaren Türkiye'de rekabet hukuku ile ilgili çalışmalar yapılmasına karşın, "4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun (RKHK)", 07.12.1994 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de bir rekabet kanununun çıkarılması ve uygulanması öncelikle anayasal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Kanunun hazırlanmasında etkili olan bir diğer unsur da, uluslararası anlaşmaların Türkiye'ye yüklediği yükümlülüklerdir. Türkiye ve AET arasındaki 12 Eylül 1963 tarihli Ortaklık Anlaşması'nın (Ankara Anlaşması) 16 ncı maddesi, Roma Antlaşması'nın rekabet, vergi ve mevzuatın uyumlaştırılması ile ilgili hükümlerinde anılan ilkelerin, ortaklık ilişkisinde uygulanmasını öngörmüştür. Nitekim Türk Rekabet Kanunu büyük ölçüde Roma Antlaşması'nın 81 ve 82 nci maddelerini kaynak almıştır. Ayrıca AB ile Türkiye arasındaki Ortaklık Anlaşması çerçevesinde oluşturulan Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı kararı ile bir

Gümrük Birliği kurulmuştur. Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği kuran bu karar 01.06.1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu karara göre AB ile Türkiye arasanda oluşturulacak gümrük birliğinin önemli araçlarından birisi de tarafların rekabet politikası ve rekabet hukuklarının birbirine uyumlaştırılmasıdır. Başka bir deyişle Türkiye'nin AB rekabet politikalarını ve rekabet hukukunu benimsemesidir. Gümrük birliği kararı ile Türkiye sadece bir rekabet kanunu çıkarmayı taahhüt etmekle kalmamış, yasa, ikincil mevzuat ve içtihat ve ilkeler bakımından da AB hukukuna uygun davranacağını da taahhüt etmiştir.

RKHK'nun uygulanmasını gözetecek makam Türk Rekabet Kurumu'dur ve 1997 yılında kurulmuştur. Kurum Kanun'un kendisine verdiği görevleri yaparken ve Kanunun uygulanmasını gözetirken "mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin teminini" amaçlayacaktır. Rekabet Kurumu kamu tüzelkişiliğine, idari ve mali özerkliğe sahip bir kurumdur. Kurum görevini yaparken hiçbir organ, makam, merci veya kişiden emir ve talimat almaz. Tamamen kendi araştırma sonuçlarıyla ulaştığı kanaate göre karar verir. Rekabet Kurumunun merkezi Ankara'dadır. Kurum gerek görürse başka yerlerde de şube yada irtibat bürosu kurabilecektir. Rekabet Kurumu, Rekabet Kurulu, Başkanlık ve Hizmet birimlerinden oluşur. Rekabet Kurumunun ana organı Rekabet Kurulu'dur. RKHK'nun uygulanması görevi esas olarak ve genel bir hükümle Rekabet Kurumu'na verildiğinden RKHK'da aksi belirtilmediği sürece bu görevleri Rekabet Kurulu yürütecektir. Rekabet Kurulu yedi üyeden oluşmaktadır.

3.1 RKHK'nun Sistemi ve Uygulanması

RKHK'un amacı, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün aralarında yaptığı rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararlar ile piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmaları ve rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme ve devralma niteliğindeki her türlü hukuki işlem ve davranışlar, rekabetin korunmasına yönelik tedbir, tespit, düzenleme ve denetlemeye ilişkin işlemler Kanun kapsamında yer almaktadır. Serbest rekabeti etkileyebilecek olan hükümet tasarrufları, devlet yardımları ve ayrı bir kanunla düzenlenmiş olan ithalatta damping bu Kanun'un konusu dışındadır. Danping ve devlet yardımlarına ilişkin konular Kanun'da ayrıca düzenlenmediğinden bu konuların denetimi RKHK'nun kapsamı dışında kalmaktadır.

Özel teşebbüsler olduğu kadar kamu teşebbüsleri de kanun kapsamında kabul edilmiştir. Madde gerekçesinde rekabet kurallarının ekonomik faaliyette bulunan her teşebbüse uygulanması gerektiği, teşebbüslerin kamu kurumlarına veya özel kişilere ait olmasının bir önemi olmadığı, her ne kadar rekabet hukukunda da kamu yararı ve kamu düzeninin korunması amaçları ön plana çıkıyorsa da genel ekonomik menfaatlere hizmet etmekle görevlendirilmiş teşebbüslerin bu görevlerini yerine getirmelerinin rekabet kurallarıyla çatışmaması gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre kamu teşebbüsleri ile özel teşebbüsler arasında bir ayırım yapılmamış temel kriter olarak "ekonomik faaliyette bulunma" esas alınmıştır.

Özelleştirme yoluyla yapılacak devralmaların denetlenmesi de RKHK kapsamı içerisinde yer almaktadır. Kartellerin denetimi de RKHK'nun kapsamı içerisinde yer almaktadır. Rekabet Kurumu "Kartellerin Ortaya Çıkarılması Amacıyla Aktif İşbirliği Yapılmasına Dair Yönetmelik" yayınlamıştır. Rekabet Kurulu, RKHK'un devlet ihalelerine de uygulanacağına karar vermiştir.

RKHK teşebbüslere (işletmelere) uygulanmaktadır. RKHK'nun 3. maddesinde "Teşebbüs; piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişilerle bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimler" olarak tanımlanmıştır. Teşebbüs birlikleri ise, teşebbüslerin belirli amaçlara ulaşmak için oluşturduğu tüzelkişiliği haiz ya da tüzel kişiliği olmayan her türlü birliklerdir.

Sektörel açıdan bütün mal ve hizmet sektörleri Kanun kapsamına girmektedir. RKHK'da sektör bazında herhangi bir ayırım yapılmamıştır.

RKHK'nun kapsamı, rekabetin Türkiye sınırları içinde kurulması ve korunmasıdır. Ancak, Kanun sadece Türkiye'de yerleşmiş işletmelere değil, başka ülkelerde yerleşmiş olmakla birlikte Türkiye'de bulunan mal ve hizmet piyasalarını etkileyen işletmelere de uygulanır. RKHK'nun 2.maddesine göre, "Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü uygulama" bu kanun kapsamındadır.

Türkiye'de haksız rekabete ilişkin düzenlemeler Türk Ticaret Kanununda (TTK) yer almaktadır. Hangi hallerin haksız rekabet sayılacağı da TTK'da belirtilmektedir. Haksız rekabete ilişkin ihtilaflar Rekabet Kurumu dahil olmaksızın özel davalarla çözümlenmektedir. Tüketicilere zarar veren aldatıcı uygulamalar ise 1995 yılında kabul edilen Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde düzenlenmiştir. İlgili Kanuna göre aldatıcı reklam faaliyetleri konusunda kuralları uygulama yetkisine sahip bir Reklam Kurulu oluşturulmuştur. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bünyesindeki Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü de Kanunun diğer hükümlerini uygulama yetkisine sahiptir.

3.2 RKHK'da Yasaklanan Faaliyetler

RKHK kapsamında yasaklanan faaliyetleri üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; 1.Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün aralarında yaptığı rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararlar (RKHK m.4), 2. Piyasada hâkim durumda olan teşebbüslerin bu güçlerini kötüye kullanması (RKHK m.6), 3. Hâkim durum yaratmaya veya var olan bir hâkim durumu güçlendirmeye yönelik ve bunun sonucu olarak rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme ve devralma niteliğindeki her türlü hukuki işlem ve davranışlardır(RKHK m.7).

Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar

Rekabet hukukunda, teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüs birliği kararları ve uyumlu eylemler yoluyla gerçekleştirilen rekabet ihlalleri hukuka aykırı ve yasak kapsamında kabul edilmiştir. Teşebbüslerin aralarında yapacakları gizli veya açık anlaşmalarla veya uyumlu davranışlarla rekabeti sınırlamaları mümkündür. Teşebbüsler aralarında oluşturacakları birliklerin kararlarıyla da bu sonucu doğurabilirler. Birden fazla teşebbüs birlikte davranarak rekabeti sınırlamaktadır. Teşebbüsler arası anlaşmalar yatay ve dikey anlaşmalar olarak iki kategoride incelenir. Yatay anlaşmalar, üretimden tüketime kadar uzanan zincirin aynı seviyesindeki işletmeler arasında (rakipler) yapılan anlaşmalara denir. Dikey anlaşmalar ise farklı seviyelerdeki işletmeler arası yapılan anlaşmalardır.

RKHK'nun 4.maddesinde üç husus yasaklanmaktadır. Bunlar rekabeti sınırlayıcı olan teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüsler arası uyumlu davranışlar ve teşebbüs birlikleri kararlarıdır. Teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararlarının yasaklanabilmesi için ya amaçlarının ya da doğurdukları ekonomik etkilerin rekabeti sınırlayıcı olması gerekmektedir. Bir anlaşma henüz uygulanmamış ve dolayısıyla rekabeti henüz sınırlamamış bile olsa hükümlerinden rekabeti sınırlayıcı amaçlı olduğu anlaşılıyorsa, uygulamadaki etkilerini görmek için beklemeye gerek yoktur. Doğrudan doğruya daha uygulamadan önce yasaklanır. Rekabeti sınırlayıcı etkisi çok küçük olan anlaşma, karar ve uyumlu eylemler kanunun kapsamı dışındadır. Bir anlaşmanın hükümleri rekabeti sınırlayıcı amaçlı olmasa bile, uygulandığı zaman fiilen rekabeti sınırlayıcı etkiler doğuruyorsa bu anlaşmayı yapan işletmelerin amaçlarının ne olduğuna bakılmaz. Bu anlaşma da yasaklanır.

Teşebbüsler arasındaki anlaşmalar, teşebbüs birliği kararları ve uyumlu eylemler yoluyla gerçekleştirilen rekabet ihlallerinin en sık rastlananları RKHK'nun 4.maddesinde örnek olarak sayılmıştır. Bunlar; fiyatların ve diğer ticari koşulların tespiti, pazar paylaşma, üretimin sınırlanması, girişlerin engellenmesi, ayrımcılık, ek yükümlülük koymak gibi hallerdir.

Rekabeti sınırlayıcı nitelik taşıyan anlaşma ve uyumlu eylemler, belirli koşulları taşımaları halinde yasaklama dışında bırakılmaktadır. Muafiyet. bireysel muafiyet ve grup muafiyeti olmak üzere ikiye ayrılır. Grup muafiyeti, muafiyet şartlarının gerçekleşmesi halinde Rekabet Kurulunun belirli konulardaki anlaşma türlerine çıkartacağı tebliğler ile grup olarak muafiyet tanımasıdır. Bireysel muafiyet ise grup muafiyeti tebliği kapsamı dışında kalan durumlarda muafiyet şartlarının gerçekleşmesi halinde Kurul tarafından verilen muafiyettir. RKHK'nun 5.maddesine göre muafiyetin verilebilmesi için aranan şartlar şunlardır: Malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması; tüketicinin bundan yarar sağlaması; ilgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması; rekabetin belirtilen amaçların elde edilmesi için zorunlu olanlardan fazla sınırlanmaması. Muafiyet verilebilmesi için bu dört şartın bir arada bulunması gerekmektedir, sadece birisinin bulunmaması halinde muafiyet talebi kabul edilmez. Muafiyetin en önemli sonucu ilgililerin yasal belirlilik ve güvenlik içinde olmasıdır. Muafiyet verilen bir anlaşma hakkında para cezası uygulanmaz. Muafiyet devam ettiği sürece bu anlaşmaya dayanarak yapılan her türlü hukuki işlem geçerlidir. Muafiyet kararı çeşitli şartlara ve yükümlülüklere bağlı olarak verilmiş olabilir. Taraflar bu şart ve yükümlülüklere uymak zorundadırlar. Aksi halde muafiyet kararı geri alınır.

Rekabet Kurulu Kararlarından Örnekler

Çimento Karteli: Çimento üreticileri Ege, Marmara, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde yapacakları satışları kendi aralarında tespit ederek pazarları paylaşmışlardır. Bu bölgeler dışında kalan yerlerde de hangi fabrikanın ne kadar satış yapacağını veya söz konusu yerleşim biriminde yapılacak satışlardan kimin ne kadar pay alacağını ve tüm bölge düzeyindeki fiyatları birlikte belirlemişlerdi. Bunlara ek olarak "klinker fazlalığı" olarak nitelenen ürün, yapılan anlaşmalar yoluyla zorunlu olarak ihracata tabi tutulmuştur. Ayrıca yapılan incelemelerde, fabrikaların bulunduğu merkezlerde fiyat ve diğer satış koşullarının rekabetçi yapıdan çok uzak bir şekilde tespit edildiği ve teşebbüslerin iç pazardaki karlılığı korumaya yönelik bir ihracat karteli oluşturduğu belirlenmiştir. Soruşturma sonucunda hem teşebbüslerin Kanun'u ihlal edici davranışlarına son verilmiş, hem de teşebbüsler idari para cezasına çarptırılmıştır.

LPG Pazarında Rakiplerin Piyasa Dışına Çıkarılması ve Yıkıcı Fiyat Uygulaması: LPG dolumu ve dağıtımı alanında faaliyet gösteren 3 büyük gruba bağlı teşebbüsler aralarında anlaşarak Adıyaman'da 1997 yılı içinde 12 kg.'lık LPG tüpünün fiyatını yarı yarıya indirmişlerdir. İlk bakışta tüketici lehine olarak gözüken bu davranış, yerel bir rakip teşebbüsün şikayeti üzerine Rekabet Kurumu tarafından incelemeye alınmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde fiyatların toplu halde ve anlaşma yoluyla maliyetinin de altına indirilmesinin arkasında

şikayetçi yerel teşebbüsün piyasa dışına çıkarılması amacı olduğu anlaşılmıştır. Rekabet Kurumunun müdahalesiyle yerel rakibi aleyhine "yıkıcı fiyat" uygulamak olarak adlandırılan bu davranış engellenerek tüketicinin ileride rekabetten arındırılmış bir ortamda daha yüksek fiyatlarla karşılaşma ihtimalinin de önüne geçilmiştir.

Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması

RKHK'nun 6. maddesi teşebbüslerin faaliyet gösterdikleri mal ya da hizmet piyasalarında oluşturdukları hakim durumu kötüye kullanmalarını yasaklamaktadır. Bu maddeye göre, "Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır".

Bir teşebbüsün faaliyet gösterdiği piyasada hakim durumda bulunması sahip olduğu yüksek pazar payından kaynaklanacağı gibi, üretim kapasitesinden, ürettiği malın kalitesinden, kullandığı markanın yüksek çekici gücünden de kaynaklanabilir. Rekabet hukuku tarafından yasaklanan, herhangi bir teşebbüsün belli bir pazarda hakim durumda bulunması değil, bu konumunu kötüye kullanmasıdır. Birden fazla teşebbüsün birlikte hakim durumda bulunmaları halinde, bu konumlarını ortaklaşa kötüye kullanmaları da hukuka aykırı kabul edilecektir (Poroy ve Yasaman, 2001).

RKHK'nun 3.maddesinde hakim durumu tanımlanmıştır. Buna göre hakim durum "Belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücünü" ifade etmektedir. RKHK, hakim durumun kötüye kullanılmasına örnek oluşturacak bazı halleri saymıştır. RKHK'nun 6.maddesine göre bu haller; girişleri engellemek ve rakipleri zor durumda bırakmak, eşit durumdaki alıcılar arasında ayrımcılık yapmak, bir mal veya hizmetin satımında alıcılara ek yükümlülük koymak, bir pazardaki hakim durumun başka bir pazarda kötüye kullanılması, tüketicinin zararına olarak üretimin, pazarlamanın ya da teknik gelişmenin kısıtlanması gibi hallerdir.

Rekabet Kurulu Kararlarından Örnekler

Belko Kararı: Ankara ilinde kömür satışı konusunda yasal tekel olan Büyükşehir Belediyesi'nin firması Belko'nun kömürü komşu illerdeki benzer pazarlara nazaran %60-70 daha yüksek fiyattan satması üzerine Rekabet Kurulu tarafından soruşturma açılarak bu firmaya para cezası verilmiştir. Buna ilave olarak, Rekabet Kurulu'nun görüşü doğrultusunda Belko'nun Ankara ilindeki kömür satışında sahip olduğu tekel hakkı kaldırılmıştır. Bu karar tüketicinin yararına olarak Ankara ilinde yüksek kömür fiyatlarının düşmesine sebep olmuştur.

Biryay Kararı: Gazete ve dergi dağıtım pazarında birlikte hakim durumda olan BBD, BİRYAY ve YAYSAT'ın, bayilerini diğer dağıtım şirketlerince dağıtılan gazete ve dergileri satmamaları konusunda zorlamaları hakim durumun kötüye kullanılması olarak değerlendirilmiş ve adı geçen teşebbüslere para cezası verilmiştir. Bu karar ile Türkiye'de, belediyelere ait olan gazete ve dergi satış büfelerine her dağıtım şirketince sağlanan yayınları satma zorunluluğu getirilmiş ve böylece, tüketicilerin son satış noktalarında istediği gazete ve dergileri bulabilmesinin önü açılmıştır.

Birleşme veya Devralmalar

Pazarda faaliyet gösteren teşebbüslerin birleşme ya da devralma işlemleri ile güçlerini birleştirmeleri, ürünlerin daha ucuza sunulması, yeni ürünlerin geliştirilmesi ya da kalitenin arttırılması gibi çeşitli faydaları beraberinde getirebilir. Bununla birlikte, bu tür işlemler hakim durum yaratmak ya da hakim durumu güçlendirmek suretiyle pazardaki rekabeti de azaltabilirler. Tüketiciler bakımından fiyatları arttıran, çeşitliliği azaltan ve innovasyonu zayıflatan bu tür birleşme/devralma işlemleri RKHK'nun 7. maddesi çerçevesinde yasaktır. 7. maddeye göre; "Bir ya da birden fazla teşebbüsün hakim durum yaratmaya veya hakim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri veya herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün mal varlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları, miras yoluyla iktisap durumu hariç olmak üzere, devralması hukuka aykırı ve yasaktır".

Küçük işletmelerin birleşmelerinde ilk anda rakip sayısı azaldığından rekabetin de azalacağı düşünülebilirse de büyük işletmelere karşı küçük işletmelerin birleşmeleri rekabeti arttıracaktır. Küçük işletmeler böylece ölçek ekonomilerine yaklaşacaklar, araştırma ve geliştirme için daha büyük fonlar ayırabilecekler, üretim, dağıtım, personel gibi konularda iyileşme sağlayacaklardır. Bu nedenle her türlü birleşmenin hukuka aykırı sayılması ve RKHK sistemine göre izne tabi olması gerekmemektedir. Müdahale ancak rekabetin bozulması tehlikesinin varlığı halinde söz konusu olacaktır. Küçük işletmelerin birleşmesi rekabet için olumlu bir uygulama olarak görülürken, büyük ya da pazara hakim işletmelerin birleşmesi sakınca doğurabilecek niteliktedir.

Bir birleşme ve devralmanın hukuken geçerlik kazanabilmesi için Rekabet Kurulu'na bildirilerek izin alınması gerekmektedir. Rekabet Kurulu rekabeti bozucu bulduğu işlemleri geçersiz kılabilir. Eğer işletmeler fiilen birleşmişlerse bunların ayrılmalarına da karar verebilir. RKHK'nun 7. maddesi çerçevesinde birleşme ve

devralma sayılan haller, hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Rekabet Kurulu'ndan izin alınması gereken birleşme veya devralmalar ile bunların Rekabet Kurulu'na bildirilmesi usul ve esasları *Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ (Tebliğ No : 2010/4)* kapsamında düzenlenmiştir. Bu Tebliğ çerçevesinde ciro eşikleri öngörülmüştür. İlgili pazardaki toplam ciroları belirtilen eşiklerin üzerinde olan teşebbüslerin gerçekleştirdikleri birleşme ve devralmalar hakkında izin almak üzere kuruma başvurulması gereklidir. Ancak, ortak girişimler hariç olmak üzere, belirtilen eşikler aşılsa dahi, herhangi bir etkilenen pazarın bulunmadığı işlemler için Kuruldan izin alınması gerekmez.

Rekabet Kurulu Kararlarından Örnekler

Trakmak Traktör ve New Holland NV Arasındaki Devir İşlemine Koşullu İzin: İngiltere'de kurulu New Holland N.V. unvanlı teşebbüsün, Koç grubuna ait Trakmak Traktör ve Ziraat Makinaları Ticaret A.Ş. hisselerinin %37.5'ini devralmasına ilişkin işlem 1998 yılında Rekabet Kurulu'nca nihai incelemeye alınmıştır. Yapılan incelemede, Koç grubu ile New Holland arasında kurulan bu ortaklığın temel olarak traktör ve biçerdöver piyasalarını etkileyeceği belirlenmiştir. Rekabet Kurulu, söz konusu işlemin, traktör piyasasında bir sakınca yaratmayacağına karar verirken; biçerdöver piyasasının arz seviyesinde hakim durumu güçlendirici; dağıtım seviyesinde ise hakim durum yaratıcı etkisine dikkat çekmiştir. Bu nedenle Kurulca biçerdöver piyasasına yönelik olarak New Holland'a Trakmak Traktör ile aynı koşulları yerine getiren diğer teşebbüslere de talep etmeleri halinde eşit davranarak distribütörlük tesis etmeleri zorunluluğu getirilmiş, devralma işlemine bu koşulun yerine getirilmesi kaydıyla izin verilmiştir.

Ortak Girişime (Joint Venture) İzin: Emaye bobin teli üreten dört teşebbüs tarafından kurulan ortak girişime Kurulca izin verilmiştir. Kurulan bu ortak girişim pazarda lider konuma geçecek bir pazar payı büyüklüğüne ulaşmaktadır. Pazardaki yoğunlaşmanın artmasına karşılık, Kurul özellikle emaye bobin teli üretiminde uluslar arası rekabet bakımından ölçek büyüklüğünün önemi üzerinde durmuş; sektördeki yurt içi ve yurt dışı rekabet koşullarını, ithalat ve pazara giriş imkanlarını, alıcıların gücünü ve pazardaki rakip teşebbüslerin mevcut ve potansiyel rekabet güçlerini de dikkate alarak işleme izin vermiştir.

4 Sonuç (Türk Rekabet Hukuku İle Rus Rekabet Hukukunun Karşılaştırılması)

Türkiye'de haksız rekabete ilişkin düzenlemeler Türk Ticaret Kanununda (TTK) yer almaktadır. Hangi hallerin haksız rekabet sayılacağı da TTK'da belirtilmektedir. Haksız rekabete ilişkin ihtilaflar Rekabet Kurumu dahil olmaksızın özel davalarla çözümlenmektedir. Tüketicilere zarar veren aldatıcı uygulamalar ise 1995 yılında kabul edilen Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) çerçevesinde düzenlenmiştir. Rusya'da ise haksız rekabet ile ilgili düzenlemeler rekabet kanununun 14.maddesinde yer almaktadır. Haksız rekabet tanımlandıktan sonra haksız rekabet sayılan haller sıralanmıştır. Haksız rekabetin tespiti, önlenmesi ve ortadan kaldırılması Rus Rekabet Otoritesinin yetkisine görmektedir ve görevleri arasında sayılmaktadır.

Türkiye'de serbest rekabeti etkileyebilecek olan hükümet tasarrufları, devlet yardımları ve ithalatta damping RKHK'da düzenlenmemiştir. Devlet tekeli ile ilgili düzenlemeler yoktur. Özel teşebbüsler olduğu kadar kamu teşebbüsleri de kanun kapsamında kabul edilmiştir. Kamu teşebbüsleri ile özel teşebbüsler arasında bir ayırım yapılmamış temel kriter olarak "ekonomik faaliyette bulunma" esas alınmıştır. Genel ekonomik menfaat için hizmet etmekle görevlendirilmiş olan işletmelere de aynı rekabet kuralları uygulanır. Sektörel açıdan bütün mal ve hizmet sektörleri Kanun kapsamına girmektedir. RKHK'da sektör bazında herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Rusya'da ise özel teşebbüsler ve kamu teşebbüslerinin rekabet ihlalleri ayrı olarak düzenlenmiştir. Devlet tekeline ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Rus Rekabet Kanununda da sektör ayrımı yoktur, bütün sektörlerde uygulanmaktadır.

Rus Rekabet Kanununda hakim durum ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Ayrıca tekelci yüksek fiyatlama ve tekelci düşük fiyatlamaya yer verilmiştir. Hakim durumun kötüye kullanılması halleri hem Türk hem Rus rekabet kanununda sıralanmıştır.

Rekabeti sınırlayan anlaşmalar uyumlu eylemler iki ülkenin rekabet kanununda da yasaklanmıştır. Ayrıca muafiyete yer verilerek şartları açıklanmıştır. Ayrıca bazı konularda Türk Rekabet Kurumu tarafından Grup Muafiyet Tebliğleri çıkarılmıştır. Rus Rekabet Kanununda grup muafiyetinden bahsedilmemektedir. Rus Rekabet Kanununda kamu teşebbüslerinin rekabeti sınırlayan anlaşmaları ayrı olarak düzenlenmiştir.

Türk Rekabet Kanununda birleşme ve devralmalar olarak düzenlenen konu Rusya Rekabet Kanununda ekonomik yoğunlaşmalar olarak geçmektedir. Birleşme ve devralmalar RKHK'nun 7.maddesinde düzenlenmiştir ve bu maddenin uygulanması için Rekabet Kurumu tarafından bir Tebliğ yayınlanmıştır. Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar İle İlgili Tebliğ 7 Ekim 2010 tarihinde yenilenmiştir. Rus Rekabet Kanunu, Devlet kontrolüne tabi birleşme ve devralmalar ile ilgili ayrıntılı hükümlere sahiptir. Türkiye'de Tebliğ ile düzenlenen konu Rusya'da Rekabet Kanununun içerisinde yer almaktadır.

Türkiye'de rekabet ihlali durumunda Rekabet Kanunu uygulanmaktadır. Kanunun uygulanmasından Rekabet Kurumu sorumlu olduğu için ön araştırma ve soruşturma Rekabet Kurumu tarafından yerine getirilmektedir. Yaptırımların uygulanmasından da Rekabet Kurumu sorumludur. Rusya'da ise rekabet ihlali durumunda Rekabet

Kanununun yanı sıra İdari Suçlar Kanunu ve Ceza Kanunu da uygulanmaktadır. Rekabet ihlali varsa Rus Rekabet Otoritesi (FAS), Rekabet Kanunu ve İdari Suçlar Kanununa göre soruşturma yürütür ve para cezası verir. Eğer ihlal suç kapsamında ise soruşturma İçişleri Bakanlığı tarafından Ceza Kanununa göre yapılmaktadır.

Rekabet ihlali soruşturmalarında Türkiye'de rekabet kurulu nihai kararı verecek organdır ve 7 kişiden oluşmaktadır. Rusya'da ise her soruşturma için en 3 kişilik bir komisyon kurulur. Bankacılık sektörü ile ilgili ihlallerde Rusya Merkez Bankasından temsilciler de komisyona katılır.

Her iki ülkede de rekabet kurumunun verdiği kararlar temyiz edilebilir. Temyiz davası Türkiye'de Danıştay'da, Rusya'da ise bir tahkim (ticaret) mahkemesinde açılabilir.

Kaynakça

- Aslan, İ.Y. (2006), **Rekabet Hukuku Dersleri,** Ekin Kitabevi, Bursa.
- Güven, P. (2009), **Rekabet Hukuku,** Yetkin Yayınları, Ankara.
- Poroy, R. ve Yasaman H. (2001), **Ticari İşletme Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul.
- **Türkiye'de Rekabet Hukuku ve Politikası,** OECD Yayınları, 2005.
- Türk Rekabet Kurumu, http://www.rekabet.gov.tr
- OECD Peer Review Report on Russia's Competition Law and Policy, Document CCNM/GF/COMP/WD (2004) 2, www.**oecd**.org/.../**competition**/prosecutionand**law**enforcement/32005515.pdf
- Federal Antimonopoly Service of Russian Federation, http://en.fas.gov.ru/
- Dmitriy Yanin, **Russian Federation**, **http://competitionregimes.com/pdf/Book/Asia_Pacific/28-RussianFederation.pdf**
- **Russia - Global Competition Review**, Yaroslav Kulik, **http://globalcompetitionreview.com/reviews/47/sections/164/chapters/1846/russia/**